

הלכות שבת סימן שסח

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק יח]

הנין שאמר 'חזרני כי מן הערוב'.

הביה"ל (דיה ואם) שכן גם דעת רבינו חננאל הרשב"א. עוד שנינו במשנה (שם): "אמר רבי יוסי, במה דברים אמורים בתחילת עירוב, אבל בשירי עירוב כל שהוא", ופירשו רש"י (שם ד"ה כל שהוא) הרמב"ם (בפירוש המשנה) שרבי יוסי חולק על ת"ק הסובר שבכל אופן שנתמעט האוכל משיעורו צריך להוסיף, ולדעת רבי יוסי אם כבר חל העירוב ואחר כך נתמעט, אין צורך להוסיף, ואם השריע סובר בדעה זו, צריך לימור שפסק כרבי יוסי שאין צורך להוסיף במבואר בסעיף ד.

מאידך, הרי"ף (שם) הרא"ש (עירובין פ"ז ס"י) סוברים שרבי יוסי אינו חולק אלא מפרש את דברי ת"ק, ולכלול עלמא בנתמעט העירוב אחר השבת הראשונה אין צורך להוסיף, ואם השריע סובר כדעתם, דברי השריע בסעיף ד הם ככל הדעות, וכן דעת הרשב"א ורבינו יהונתן הטור. אמנם הרמב"ם בפירוש המשנה כתב שאין הלכה כרבי יוסי, וכן משמע בריף וכמו שדייק הרשב"א (עירובין פ"א, ב) מדבריו, [אמנם לדעת הבי"ח והתוס' מודה ת"ק לרבי יוסי, ופירשו כן בדעת הרי"ף ורבינו יהונתן והטור, ולשיטתם פסק השריע הוא לכלול עלמא].

[משנ"ב ס"ק א]

דנתקלקל קדם שנקנס השבת הראשונה.

2) הבי"ח ומחרי"ט פירשו שנתמעט אחר השבת הראשונה, ואף על פי שאין צורך להוסיף שהרי קיימא לך כרבי יוסי, מימי הוא ירצה לתקן את העירוב למצוה מן המובחר, או משום שחושש שמא יתמעט עד שלא ישתיר ממנו אפילו כל שהוא, והט"ז והמשגיב פירשו שנתמעט לפני השבת הראשונה וצריך להוסיף משום שעדיין לא חל העירוב, ומימי לענין גילוי דעתו נחשב הדבר כמי שכבר נתן את העירוב, ואפשר להוסיף שלא מדעת.

פירוש אחר כתב החזו"א (אריז"ל ס"ק קא ס"ק א), שמדובר באופן שכל אחד נתן את חלקו בעירוב, וכלה חלקו של אחד מהם, שהרי"ן הוא שצריך להביא פת אחרת לעירוב, אבל אין צורך להודיע, משום שעדיין עירובם של אחרים קיים.

[משנ"ב ס"ק ז]

דנזקא כבית ספנתא לשיני הערוב.

3) ואף שאם ירצה בכך הרי יוכל לערב גם עם החצר השניה, ואם כן מדוע כשמעריבים לו לחצר אחת נחשב הדבר לחוב וכן הקשה הראב"ד בהשגותיו על הרמב"ם (פ"ה מהל' עירובין ה"ד), תירץ המגיד משנה (שם) שאם ירצה לאחר מכן לערב עם החצר השניה, הרי יוכלו בני שתי החצרות לטלטל להצור, וזהו החוב, שאינו רוצה שהרבה אנשים יוכלו לטלטל להצור.

[ביה"ל ד"ה ואם]

דבשני מינן סיכ דכלה צריך להודיע.

4) הטעם שאם עירבו בשני מינים צריך להודיע גם אם חזרו ומכח משל, ביאר החזו"א (אריז"ל ס"ק צט ס"ק יח) שכשהם מעריבים במין אחד יש ביניהם קירוב דעת והתערבות, ואמרו חכמים שדעתם להמשיך ולהיות מעורבים, אבל כשמעריבים בשני מינים אין ביניהם כל כך קירוב דעת, ולכן אם כלה העירוב צריך להודיע גם כשמכח משל. והוסיף, שאם הם שותפים בבי המינים, נחשב הכל כמין אחד.

[שו"ע ס"ג]

כמה הוא שיעור הערוב פתחלתו, כזמן שהם שמונה עשרה או פחות, שיעורו כגודלתו לכל אקדש.

5) ואם שיעור הפת השתנה [כגון שנתוסף על השיעור לאחר האפיה, המשך במילואים עמוד 20]

[משנ"ב שם]

ואיני רוצה לפרש.

16) ואף לפני השבת הראשונה, כתב בשו"ת דברי מלכאל (ח"ג סי' ו ד"ה ועדיין) שיכול לחזור בו.

[משנ"ב שם]

ולא שפתח עוד עיניו.

17) וכאופן שערבו לזמן מסוים, ועבשו הם עדיין בתוך הזמן, כתב בשו"ת חכם צבי (סי' ו) שאף בזה יכול לחזור בו. מאידך, בשו"ת בית יצחק (שמלקס, יריד ח"ב ק"א סי' ח) כתב שאינו יכול לחזור בו, וכן כתב בשו"ת ובחרת בחיים (סי' קכג), ולפי מה שכתב הביה"ל (בד"ה צריך), שכשחזר מן העירוב אין לך מקפיד גדול מזה, אם כן לכאורה לעילם על ידי חזרתו יתבטל העירוב.

[משנ"ב ס"ק כ]

הכא קלא, מקמי שהפכת כבר מנה פתח דבס"ק.

18) ולענין אם צריך גם את דעת אשתו, החזו"א כתב (אריז"ל ס"ק צט ס"ק יא) שצריך, ובשו"ת שבט הלי (ח"א סי' רה) הביא משרת בית יצחק (שמלקס, יריד ח"ב ק"א סי' ח), שבשעת הדחק אפשר להקל ולערב גם בלי דעת אשתו, וכדעת המשגיב. נטעמו של הבית יצחק הוא, שבשעת הדחק יש לסמוך על דעת הרמב"ם הרשב"א, שבאוסר ורגיל אין צורך דעת אשתו, ובפרט שכאן יש לצרף את דעת הרמ"א שגם הרא"ש מודה.

סימן שסח

אם אחר שערבו נתקלקל הערוב

[שו"ע ס"א]

ערוב.

1) הקדמה

דין תיקון העירוב במקום שנתקלקל, שנינו במשנה (עירובין פ, ב): "נתמעט האוכל, מוסיף ומכח ואין צורך להודיע", ובגמרא שם הקשו, שאם חזר ומערב מאותו מין [דהיינו מאותו סוג פת שערבו קודם לכן], אם כן אפילו כלה העירוב לגמרי אין צורך להודיע, ואם מוסיף ממין אחר, אם כן גם בנתמעט צריך להודיע, שכן שנינו בבביתא: "כלה האוכל, ממין אחד אין צורך להודיע, מבי מינים צריך להודיע", ותירצו שני תירוצים, א. שהמשנה מדברת בחזרו ומערב מאותו מין, ותמעט פירשו 'נתמעט' [כלה לגמרי, רש"י], ב. שהמשנה מדברת במוסיף ממין אחר, ורק ככלה לגמרי צריך להודיע, אבל אם נתמעט אין צורך להודיע.

וכתב רבינו יהונתן (כה, ב בדפי הרי"ף), שאם מערב משלו יכול לערב ממין אחר ואינו צריך להודיע, וכן כתב רש"י במשנה (שם), וכן פסקו הטור והשריע, אולם דעת הרמב"ם (פ"ה מהל' עירובין ה"י) שהמשנה מדברת במערב משלו ומכח לבעל הבית, וגם בזה צריך להודיע באופן שהחצר היא בין שני מבואות, שמא לא נח לו כמבוי זה, וכתב

מילואים

הלכות שפת סימן שסו

המשך מעמוד רלג

כרחו, כדי שלא יאסור עליהם, וביאר החזו"א (שם), שמה שנקטו חז"ל לשון רגיל, הוא כיון שמשמעות לשון זה שהם צריכים אליו, משום שבשאינו משתתף אסור עליהם, ועוד, שדרך כלל רגיל להשתתף במבוי שהוא רגיל בו.

[משנ"ב שם]

כיון שער צפה קנה ברכו לתן חלק בעירוב.

(6) וכן משמע בלבוש (סי"א), ודבריהם הם שלא דברי הבית מאיר שכתב שמדובר דוקא באופן שבני המבוי הם מדרבים, וצריכים י"ח גרוגרות לשיעור השיתוף [עין בהו בשו"ע לקמן סי' שסח סי"ג], שיש להם תועלת בעירובו להשלים לשיעור המצרך.

[משנ"ב שם]

לכן חל העירוב בקל בנ"י.

(7) דין זה, כתב החזו"א (שם) שאין לפרשו מטעם אחר, שמאחר שהוא רגיל לערב, חששו חכמים לתקלה שמוא יבוא להוציא גם בשבת, ולכן התירו לאשה לערב בעל כרחו, משום שכדי למנוע חשש זה יכלו לתקן שינעל את הדלת בשבת הראשונה, ושבו לא יבוא לטלטל.

[משנ"ב סי"ז]

לזכות משלם.

(8) ובטעם הדבר כתב הב"ח, משום שהזיכוי אינו חלק מהמצוה אלא מתנה, ואין לאשה רשות לתת לאחרים מתנה ממנון בעלה בלי רשותו.

[משנ"ב שם]

ומקדונומיה יכולה לזכות, שהיא ש"ה.

(9) בדין זה כתב המחז"ש (סי"א), שדוקא בשעה שאוכלת יכולה למעט ממזונותיה ולזכות לאחרים, אבל לאחר אכילתה אינה יכולה לזכות לאחרים ממזונותיה, שהרי פסק השו"ע (אה"ע סי' ע"ג) שהמזונות שנשארים מאכילתה שייכים לבעלה. אמנם, הפמ"ג (א"א סי"א) כתב, שיכולה להקנות את הפת שבעלה נתן לה לסעודת שבת, שהרי לאחר בין העמשות שכבר חל העירוב, מתור לה לאכול את הפת.

והחזו"א (א"ח סי' צט סי"ק ה) ביאר, שכיון שהוא אסור על בני המבוי ראוי לכופו לערב, אלא שאין תועלת בכפייה זו, שהרי אם נטלים פת בעל כרחו אינו עירוב, אבל מכיון שהדין הוא שאחד מבני הבית שעירב הותר הבית, תיקנו חכמים שהאשה תוכל לערב מפת בעלה אפילו בעל כרחו, ונחשב שהאשה היא המערכת, והעירוב חל כדיון אחד מבני הבית שעירב, וכן ביאר הערוך השולחן (סי"א), אמנם העיר החזו"א שם (סי"ק ו' ד"ה ואם אין), שלפי זה לא יהיה הכול בין אשתו לשאר בני הבית, וגם אחד מבני הבית יוכל לערב בעל כרחו [וכן כתב הריטב"א (עירובין פ, א), שנראים הדברים שאשתו לאו דוקא, והוא הדין אחד מבני הבית], אלא שלדינא הכריע שם (סי"ק י"א) שאין אחד מבני הבית יכול לערב בעל כרחו של בעל הבית.

[משנ"ב סי"ח ז]

בבב"ל שאסור.

(4) ובכמה פעמים נחשב לרגיל, ציון הפמ"ג (סי' שסח א"א סי"א) לדבר התוספת שבת, שהביא את דברי הש"ך (ירד סי' רכו סי"ק ו'א) בשם הר"ן, שבשתי פעמים נקרא רגיל, וכתב על זה הפמ"ג, שבשלוש פעמים דאי נחשב רגיל, מאידך, החזו"א (א"ח סי' צט סי"ק י"א) הסתפק האם כבר בפעם אחת נחשב רגיל או רק לאחר שלש פעמים, ולא פשט את ספקו.

ואם היה רגיל לערב ושלש פעמים לא עירב, כתב הפמ"ג (שם) שפסק ממנו שם רגיל.

[משנ"ב סי"ח ה]

המש"ע, משום ב"ב ש"ל.

(5) טעם זה כתב כדי לישב את דעת הרא"ש, שבתלוי לערב אשתו מערבת אפילו בעל כרחו ואף על פי שאינו אסור על בני החצר, ולכאורה קשה מדוע תיקנו שתוכל לערב בעל כרחו באופן זה, לזה כתב שהטעם הוא משום דרכי שלום, והחזו"א (א"ח סי' צט סי"ק ו') נשאר בצ"ע בדעת הרא"ש.

מאידך, דעת התוס' (עירובין פ, א ד"ה רגיל, ובפירוש המהרש"א שם) וכן פירש הב"ח, וכתב שכן דעת רש"י, שרגיל היינו משום שרגיל לצאת ולבוא דרך החצר ואסור עליהם, ומשום כך מערבת אשתו בעל

הלכות שפת סימן שסח

המשך מעמוד רלד

האחרונים המובאים בביה"ל לעיל (סי' רע"א סי"ג ד"ה של רביעית), ולשיעור הגר"ח נאה הוא 19.2 ס"מ. [ובשיעורין של תורה (שיעורי המצוות אות לה) סתם כדעת הרמב"ם]. ולדעת התוספות (עירובין פ, ב, ד"ה אגב) שיעורו מעט יותר מחצי ביצה קלופה, והמושגים לקמן (סי' שפ"ד סי"ק ל) חשש שנתקטנו הביצים לענין שיתוף. מאידך בביה"ל לעיל (שם) כתב, שלענין דברים שהם מדרבנן אין צורך לחשוש שנתקטנו הביצים, ולפי זה שיעורו פחות מזה. [ובספר תיקון מבואות (פ"ט הע' 7) ישב, שבמקום שאפשר להחמיר בקל יש להחמיר אף בדרבנן].

(8) וטעם הדבר שהצרכי שיעור גרוגרת לענין עירוב, פירש הכף החיים (סי"ק יג) שזה הרי השיעור להוצאת שבת, וקבעו חז"ל ששיעור העירוב הוא כשיעור הוצאת שבת. [ובסדר המשנה וכן בפירוש המשנה לרמב"ם, הגירסא במושגה היא "גרוגרת להוצאת שבת לכל אחד ואחד".]

כתב החזו"א (עקצין סי' ג סי"ק ז) שמשערים את הפת לפי שיעורה בשעת העירוב, כמו ששנינו (עקצין פ"ב מ"ח) יפת סופגנין משתערת כמו שהיא, והיינו לכל דיני התורה.

(6) בדין שיעור זה, פירש החז"י אדם (כלל עב ס"ח), שהכוונה לייח בתים בחצר, והחזו"א (א"ח סי' ק"א סי"ק ד) כתב בשם רבינו יחזקאל שגם לענין שיתוף השיעור הוא לפי י"ח חצרות במבוי, ואינו תלוי במספר האנשים שבבית או בחצר. מאידך, הכף החיים (סי"ק יד) דיוק מלשון הרמב"ם (פ"א מה"ל עירובין ה"ט) ששיעור העירוב הוא גרוגרת לכל אחד מבני הבית, שכתב יזכמה שיעור האוכל שמשתתפין בו, כגרוגרת לכל אחד ואחד מבני המבוי או מבני המדינה.

(7) ושיעורו, כתב החזו"א (א"ח סי' ק סי"ק ו'), שלדעת הרמב"ם (פ"א מה"ל עירובין ה"ט) הוא שליש ביצה בקליפתה, שהוא לשיעור החזו"א 33.2 ס"מ [ומטעם שנתקטנו הביצים למחצה, וכדעת

הלכות שבת סימן שסח הלך באר הגולה

וערב עם בני הערוב (יח) וחדור מערובו, (יט) * צריך לחזור ולזכות. אבל אם רגיל לערוב, (כ) הרי ערוב בעל-פירות (הראש פרק חור):

שסח אם אתר שערבו נתקלקל הערוב, ובו ה' סעיפים:

א * ערובו (ב) וחדור-כך (ב) נתקלקל הערוב וכא אחד מבני הערוב (א) לחזור ולתקנו, * אם בא לערב ממין הראשון, אפילו כלה (ב) אינו צריך להודיע, * ואפילו מערב עליהם משלהם; * ואם בא לערב (ג) ממין אחר, אם כלה הראשון (ד) צריך להודיע להם אם מערב משלהם, (ה) * ואם משלו, אינו צריך להודיעם כלל. ואם לא כלה הראשון (ו) אלא נתמעט, אף-על-פי שמערב משלהם (ז) אינו צריך להודיעם: ב (ח) * נתוספו דיוורים בהער, (ט) אם הבית פתוח לשמי חצרות צריך להודיעם, מפני שאולי אינם רוצים לערב עם אלו: ג * הפכה הוא שערור הערוב בתחלתו¹⁶, בזמן שהם שמונה-עשר¹⁷ או פחות, שערורו כגורגרת¹⁸ לכל אהר¹⁹;

באר היטב

(א) הרי ערוב, נראה לי דהו דוקא לדעת המשאוקרים שביי חור
(ב) נתקלקל, זה מורי משפט ראשון ונתקלקל קדם שנקנס שבת ראשון,

באר הגולה

הנה רגיל לאסור ולא רגיל להשתתף, הקשה לו בחורשו, דאסורין אמאי אסר שמואל אשתו מערבת וכו', בלא גם בלא דעת אשתו סתם דהא בני הערוב נכנסין וכו', עין שם ששאר צריך עיין, אכן לפי שיטת הראשון רגיל להשתתף קאמר, וזהו עקר הפעולה, וכן מפרש באמת הר"ף ותרומה²⁰ ותרומה חננאל בחורשו, אסורין אחי ששירי הכל, דהיינו שרגיל להשתתף לא בעינן אפילו דעת אשתו: אלא דנראה, דלפי שיטת תרומה וסיעתא אין בני הערוב נכנסין בעל-פירות וכו' רגיל, אלא דנראה דהיינו שאסור עליהם, וכמו שכתבנו במשנה בדרה, וכן משמע בפרוש רבנו חננאל, עין שם, היוצא מכל זה, דמדינת מסבבא דהיינו שרגיל ואסור, בני הערוב נכנסין אפילו בעל-פירות ולא בעינן דעת אשתו כלל, ועל-פני-כך שלא בירצתו בודאי יש לסמוך לקול, דהא סתם אסורין מקלין אפילו לדעת הסור, וכמו שכתבנו לעיל: * צריך לחזור ולזכות, הלשון מגמגם קצת, דהא מורי ששפת מנת במקומו ואסורין מאי יתיר וזכר, דאין סביר לומר שצריך לזה סתם במקומו ולחזור ולזכות בשפחות, דהיינו גרע חזונו באם היה לה ששפת מורי, ששפת עליה משהו ערוב (עין בסמך שסו סעיף יא), וסבא נמי אמאי אינו יכול לטמא עליה, ואין לפרש דהיינו שער עשה היה נותן פת בשביל כלם וזכה להם, ולפיכך אחר חזונו אם ירצה להשתתף מחדש צריך לזכות להם על-ידי מי שהוא ששפת להם שוב חלק בפתו, אי אפשר לומר דהיינו מורי, דאסורין מאי קפיד בהגיה אבל אם רגיל לערב הו' ערוב בעל-פירות, דבכונן זה מסבבא ודלא מהני רגיל, שיהא מחיב מחיב לזמן חלק לכלם בפתו, ועל-כרחיה מורי בשאנינו נותן רק חלקו לבדו, וקשה פניו, ונראה דאין הכונה שצריך לזכות ולזמן מחדש, אלא שצריך לומר בפיו שחזור ומשתתף עמהם וזכרה לכלם שיהיה להם חלק בפתו, ומשום דאמרין שמקפיד על ערובו אינו ערוב, ואין לך מקפיד יותר מקפד, שחזר בו, ועל-כן צריך לומר שאינו מקפיד על שו' ומקפד לכלם שיהיה להם חלק בו:

* ואפילו מערב עליהם משלהם, עין בס"ו, ולא העתקתי במשנה ברוח משה שהשיגו עליו סתם אסורין, וגם ספרי-מנרים הסב דבריו לכתב אחרת, עין שם: * ואם משלו, אינו צריך להודיעם כלל, הנה המקמר העתיק לשון הסור, וכן הוא גסורן דעת רש"י ורבנו יהונתן, כמו שפכת בבית-יוסף, אבל דעת תרומה חננאל אינו כן, כמו שכתב בהקדא, וכן הוא גסורן דעת תרומה חננאל אינו כן, צריך להודיע כלל וכו', וכן מוכח בפניות-החדש להרשב"א דכל סוגיה ששים בזה אורי במערב משלו, ואפילו הכי אמרין בסוגיא דבשני מיניי הכי דכלה צריך להודיעם²¹, ומכל מקום לדינא אין לזוז מדברי השלחן-ערוך, מאחר

שער הציון

(יד) הראשון: (טו) והוא הדין היכא דאסור עליהם אפילו אינו רגיל [נהגין], וכל זה הוא לדעת הראשון דמעתל אוסר שנה כמו מעלת רגיל, אבל לדעת תוספות ולדעה אין בני הערוב יכולין לטל ממנו בעל-פירות אפילו היכא דרגיל לערב עמהם כי אם שיהיה אוסר עליהם, כמו שכתב בגאון-עקב, (מסילא הכא נמי בעינן תרסי, רגיל ואסור: (טז) מאמר-מורי ונהר-שלום ונהר-שלום, כדי לברך קשת המגן-אברהם שהקשה דברי הראשון אהרני: (כ) ט"ז ופשיט: (כ) ואפילו אם היה בית פתוח לשמי חצרות גסורין אין צריך לשלול, דמסתמא מתרצה שניחו הערוב בשבילו למקום שניה שיה' בתחלה [מאמר מורי] ונהגין, וכן כתב במגמגם חותם-אורי להר"ף: (ג) הגר"י: (ד) רשב"א: (ה) נהר-שלום ובית-מאיר:

הלכות שבת סימן שסח

באר הגולה 468

(י) ואם הם יותר משמונה עשר, אפילו הם אלהים, או יותר, שעורו מזון שתי סעודות, שהם שמונה עשרה גרוגרות, (יא) ושהם כששה ביצים, (יב) ויש אומרים שהם כשמונה ביצים: ד' מתמעט (יג) משעורו (יד) אחר שנקנס שבת ראשונה ונשתייר בו (טז) אפילו כל-שהוא⁽¹⁾, (טז) כשר (טז) *אף לשאר (יז) שבתות: ה' (יח) אם נתעפש פת הערוב (יט) ונפסל מלאכל, הרי הוא כמו שקלה לגמרי וצריך לערב (כ) מחדש: הגה ולכן נהגו לעשות הערוב חלת מצה⁽²⁾ שאינה ממהרת להתעפש (כל-כ' וב"י סימן שסח), ועוד, דוכולים לשמרה בימי הספסוף⁽³⁾ ודוכולים לשמר הערוב כל השנה (ר"ע), ונה (ג) (כא) טוב יותר מלערב כל שבת ושבת, שלא ישכחו מלערב. מיהו, אם רוצים לערב כל ערב-שבת (כב) ולאכל הערוב כל שבת, הרשות בידם. וענין לקמן סימן שצד:

באר היטב

לעשות אחר שלם, עין ט"ו ומ"א: (ג) טוב יותר, וכתב הש"י: ולענין דיותר טוב לערב כל ע"ש, דרב פנחס שהמנה של הערוב מתקלקלת ומתעפשת מאדף הזמן ואינו ראוי לאכילה כלל והיו פלה לגמרי. ועוד יש

משנה ברורה

שלא בפניו, ומכל מקום אם יש בחצר בית הפתוח לשתי סעודות⁽⁴⁾ אין מערבין כשכילו שלא בידעתו, דשם אין חסד כלל לערב בחצר זו עם אנשים אלו אלא בחצר אחרת. וקאמר המחבר, דזה הדין ש"ך גס"פ בנחמקסו דלורין בחצר, והוספה זו גס"פ בפתחת ערוב הוא, וצריך לעשות ערוב בוקא בידעתם אבל שלא בידעתם לא, ואפילו אם מערב עמה משלו [מ"א וע"ש], ויש מקלן שכולל לערב משלו בכל חנוי. ודע עוד, דהא דקאמר לן דמערבין צורכי-הצרות שלא לדעת, גס"פ נש דעות בין הפוסקים: (ו) יש פוסקים דקב"ר דוקא אם מערב משלו, (ז) ויש פוסקים דקב"ר דייכל לערב אפילו משלהם בלא דעתם, דמסתמא מתרצים לזה. וענין כמה שכתבנו לעיל בסימן שסו בבאור הלכה: (י) ואם הם יותר וכו', רוצה לומר, דשעור שמונה עשר גרוגרות הוא שעור היותר גדול, שהוא שעור שתי סעודות, וכשעור הזה די אפילו לאלף; ומה שכתב שעורו שתי סעודות רצה לומר, שעורו גס"פ שתי סעודות: (יא) ושהם כששה ביצים. הנה (ט) בקלפתו: (יב) ויש אומרים שהם כשמונה ביצים. ולכתחלה (י) נכון לנהוג כן⁽⁵⁾, ובדיעבד (יא) די כששה ביצים: ד' (יג) משעורו. גרוגרת לכל אחר⁽⁶⁾ או שתי סעודות למרבין: (יד) אחר שנקנס. דאלו נתמעט קדם שקדש צלוי היום, הרי לה כתחלת ערוב אף שכתב הניחו לשם ערוב, ובדלעיל בריש

הסימן: (טז) כשר. ולא צריך שעור אלא בתחלה, (יז) ובין בערובי-הצרות ובין בשתופי-מבואות: (טז) אף לשאר וכו'. דאלו לשבת זה כשר אפילו לא נשתייר כלל, בין שהיה הערוב קדם בין שהיה אחר⁽⁷⁾. וענין מגן-אברהם שכתב, דדינא דשמיטת כשר הוא רק בזמן הש"ס, שהיו עושין צורכי-הצרות ושתופי-מבואות כל אחד בפני עצמו, מה שאין כן לדין דנהגין לעשות שתוף וערוב בחדר, ובמבאר בסימן שסו, פסול לשבת שנהא אם אין בו שעור ערוב; וענין בבאור הלכה שיש חולקין בזה, ולכתחלה בודאי צריך לזהר להוסיף עוד בשעור: (יז) שבתות. ואף דקאמר לן לעיל בסימן שסו סעיף ו' שאין מערבין בפרוסה, (יג) הנהגה פרוסה בשעה שהניחה לשם ערוב, מה שאין כן הקא שצופה אחר-כך, (יד) לית לן בה. ומכל מקום יש (טז) מהמירין בשנפרסה קדם פירוש-שמות, בין שיש שהיה צדין להניח כר אחר שלם: ה' (יח) אם נתעפש וכו'. והוא הדין כשהתלוצץ בתולעים קטנים (שקורין מילכין⁽⁸⁾) [אחרונים]: (יט) ונפסל מלאכל. הנהגה נחמקסו⁽⁹⁾ (כז) בלוי: (כ) מחדש. ואם ראה דבר זה בשבת ואינו יודע לו מהי נחמקסו אם קדם שבת או בשבת, (ז) מלין לקלא ואמרין דמקרום נחמקסו⁽¹⁰⁾ ובין השמשות היה ראוי לאכל, ובכסין שצד: (כא) טוב יותר וכו'. וסאחרונים פתבו דיותר טוב לערב כל ערב-שבת, כי רב פנחס מצה של ערוב מתקלקלת ומתעפשת מאדף הזמן, וגם מצוי לפל בו תולעים [שקורין מילכין] מאדף הזמן ואינה ראיה לאכילה ודאי היא כמו שקלה לגמרי, ובג"ל. והרצוה לעשות על צד היותר טוב, וערב משלו בכל ערב-שבת ויתכחו לכל הקהל על-ידי אחר, וכו' אין חשש אם יתקלקל הערוב שבבית-הכנסת, ולא יבדק על שלו בין שיש ערוב בבית-הכנסת ושם הוא קשרי וסבירות אין מעבדות: (כב) ולאכל הערוב כל שבת⁽¹¹⁾. משום דהואיל אתעביד בה מצוה חדא יתעביד בה מצוה אחרת⁽¹²⁾:

שער הציזון

(1) מאמר מקדכי ונהר-שלום, וכן מצד בבית-מאיר: (2) מגן-אברהם: (3) נהר-שלום ובית-מאיר. וענין בסימן שסו בבאור הלכה בשם הב"ח ומקוריהם לובלין שם דעתם פ"ה הא: (4) פרי-מנחם בשם הוספת-שבת: (5) אלהי רבה בשם הב"ח, שנהגו פ"ה (יא) הנהגה ותיי-אדם, וכן משמע בבאור הנה"א. וענין בבאור שכתב שטעמית-סופר יש בדברי הנהגותיו, וכן כתב בבית-יוסף לקמן סימן תט. ומכל מקום לכתחלה נכון לנהג כנהג-אומרים שכתוב בגרסתו, כמו שכתב הב"ח בסימן תט, שלדעת פצלי החוספות י"ח גרוגרות הם כששה ביצים, אלא שלענין ערוב יש להקל בשמונה ביצים, עין שם. וכן משמע בתיי-אדם: (6) מבאר ברבנו יוחנן ובשאר פוסקים: (7) מגן-אברהם בשם מהר"ל: (8) דכל השעם הוא רק משום איכה כמבאר שם, ולא שכתב זה לאחר הנהגה. וכן מבאר בחדושי הרשב"א דף פ' (טז) משמעות אלהי רבה בסימן שסו סעיף ו', עין שם, וכן משמעות הש"י בסימן זה סעיף-קטן ג' ונשאר לא צריך נחמקסו: (9) בית-יוסף: (10) (יז) אם לא דמנכר מלמא שנקלקל קדם שבת:

תרגום: 1 ע"ש.

הלכות שבת סימן שסח

ביאורים ומוספים

[ש"ע ס"ג]

אפילו הם ג' ק"ה.

(9) ואפילו אם כל אחד נתן רק לפי חלקו, כתב החזו"א (אריה סי' ק ס"ק א) שכל שיש י"ח גרוגרות מועיל העירוב לכולם.

[משנ"ב ס"ק ט]

אם יש בקצור בית הפתוח לשתי הצדות (10).

(10) ואם שתי ההצדות עירבו יחד, כתב החזו"א (אריה סי' צט ס"ק וא) שאפשר לערב עליו שלא מדעתו. וזאת, משום שאם לא ירצה לערב עם שתייהן אלא רק עם אחת הצד שהעירוב בתוכה, שתייהן אסורות כיון הצד פנימית וחיצונה שיערבו יחד תחת עירובן בפנימית ושכח אחד מן החיצונה ולא עירב, שמביאר בש"ע לקמן (סי' שנה סי' ג) שבאינן שאין יכולים לומר לו ילקוני שתפתיק ולא לעותני אסורות שתי ההצדות, ומטעם שנחשבים כולם כדמים כחצר אחת (דהיינו הפנימית).

[משנ"ב ס"ק י]

שעורו גם כן שתי קצוות (11).

(11) בטעם הדבר, כתב התני"ש (עירובין פ"ז מ"ח ד"ה מוזן) שמזון ב' סעודות הוא שיעור חשוב, שכן עיקר סעודות השבת שתיים הן. טעם אחר כתב הלבוש (סי' ג), שצריך להניח שיעור ב' סעודות כדי שיקנה אחד מהם את דירתו לבי' סעודות שבת - של ערבית ושל שחרית, ויהיה נחשב כבעל הבית ואחרים יהיו דרים אצלו, ושיעור זה מועיל לעירוב, כי לא רצו חכמים להטריח יותר.

[משנ"ב ס"ק יא]

הני בקליפתו (12).

(12) ובטעם הדבר שצריך לפרש ששיעור הביצים הוא בקליפתן, ביאר החוטפת שבת (סי' ו) משום שכתב הש"ע לקמן (סי' תפ"ו סי' א) ששיעור כית הוא כחצי ביצה, ונמצא שבמשל ביצים יש י"ב כוחות, ובגמרא (שבת צ"א, א) לענין הוצאת שבת מבואר שגרוגרת גדולה מכזית, ואם כן כיצד יתכן שכשש ביצים יש י"ח גרוגרות. לכך כתב שהביצים הן בקליפתן, שהקליפה מוסיפה לשיעור הבריחה, ובשש ביצים וקליפתן יש שיעור י"ח גרוגרות.

[משנ"ב ס"ק יב]

ולקחתה נכון לקנה כ' (13).

(13) לדעת הגר"ח נאה שיעור ביצה בקליפתה הוא 57.6 סמ"ק. לפי זה שיעור שש ביצים הוא 345.6 סמ"ק. שמונה ביצים 460.8 סמ"ק ונתשע ביצים 518.4 סמ"ק. לדעת החזו"א שיעור ביצה בקליפתה הוא 99.5 סמ"ק. לפי זה שיעור שש ביצים הוא 597 סמ"ק, שמונה ביצים 796 סמ"ק ונתשע ביצים 895.5 סמ"ק (על פי לוח שיעורים ומידות חז"ל). ויש עוד שיטות בענין, וראה לעיל (ש"ע סי' ג) שהבאנו את דעת המשגיב להלכה בזה.

[ש"ע ס"ד]

אפילו כל ששהוא (14).

(14) ומה שכתב שנשתייר כל שהוא, מפשטות לשון הפוסקים נראה שהכוונה לכל שהוא ממש. מאידך, הערוך השלחן (סיד' כתב שלא מסתבר שדי בכל שהוא ממש, אלא הכוונה שנשתייר כזית, והוסיף, שמהירושלמי (עירובין פ"ז ה"ח) מדויק שצריך שישאר שני שליש מהעירוב.

[משנ"ב ס"ק יג]

גרוגרת לכל אקד (15).

(15) ובאופן שיעורו על ידי שכל אחד נתן את חלקו, כתב החזו"א (אריה

סי' קא ס"ק א) שצריך שישתייר מחלקו של כל אחד כל שהוא, וכתב שבשאר זיכה לכולם, די אם ישתייר מכל העירוב כל שהוא.

[משנ"ב ס"ק טז]

כיון שהיה העירוב קנים בין השמשות (16).

(16) ואם העירוב נאכל באמצע בין השמשות, פסק הש"ע לקמן (סי' שצ"ג סי' ג) שיש להקל בדבר להחשיב את בין השמשות ללילה, והעירוב כשר. אמנם בביה"ל לקמן (סי' תטו סי' ג ד"ה נאכל) הכתפק, האם גם כשנאכל העירוב בין השמשות דרבי יהודה (שהוא שיעור הילוך ג' רבעי מיל לאחר שקיעת החמה) העירוב כשר, או רק בבין השמשות דרבי יוסי (שמתחיל מיד לאחר בין השמשות דרבי יהודה).

[רמ"א ס"ה]

ולכן נקני לעשות העירוב סלח"מ (17).

(17) וכמות המצות הנצרכת לעירוב כשכא לערב במצת מכות, כתב בש"ע (ש"ע) של פי מידות החזו"א (אריה סי' כו), שעל פי מידות החזו"א יש בחצי מצת מכותה כזית מצה [בהגדה"ה שם כתב, שאחר כמה שנים היתה סיבה שמודדו ע"ד פעם, ונתברר שהשיעור יותר גדול, ולכך ראוי לאכול בכזית הראשון של פסח שני שלישי מצה]. לפי זה שיעור כביצה לדעת החזו"א (הובא לעיל סי' יב) הוא [לחומרא] מצה אחד שליש מצה, ונמצא ששיעור שש ביצים לדעת החזו"א הוא שמונה מצות מכות, ושיעור תשע ביצים הוא שתים עשרה מצות, ולדעת המשגיב היא מחצה מזה. אולם בספר מדות ושיעורי תורה (עמ' רעו) כתב, שנמצא על פי מידות מדויקות שצריך שיעור גדול יותר, ולדבריו שיעור שש ביצים לדעת החזו"א הוא מעשר מצות מכירה ולמשגיב השיעור הוא כחמש מצות מכירה.

[רמ"א ש"א]

ועוד, דין וכלים לקמרה בימי הפסח (18).

(18) ולערב במצות מכותה בפסח במקום שררים בני אדם המקפידים לא לאכול מצות אלו, כתב הקצות השלחן (סי' קה בד"ה ש"ק ב) שאי אפשר לזכות להם מצות אלו, משום שעבורם זה חוב. מאידך, בספר חכמת הלב (פ"ג דרכי שלום סי' יח) הביא כמה אחרונים שלעירוב חציצות אין צורך וזכיה ממונית, ולענין עירוב די בקנין שעומד ומינע לו לסעודת שבת, ולפי שיטתם כתב שיכול לזכות מצות אלו גם למי שמקפיד לא לאוכלן, שהרי אינו קנין ממון וממילא לא יעבור באיסור בל יראה, אך יעוין שם שפקפק בזה מטעם אחר.

וכן הורה לא לאכול חרש בחוץ לארץ, כתב במשגיב לקמן (סי' שפ"ו סי' מו) שאם נהג כן רק מצד חומרא, מותר לו לערב ולהשתתף בו, אבל אם הוא נוהג בזה מחמת דעות הפוסקים שסוברים שהוא אסור מן הדין, אסור לו לערב ולהשתתף בו.

ולענין עירוב בערב פסח שחל בשבת שאי אפשר לערב בחמץ, כתב בשו"ת דובב מירושם (ח"א סי' קלט סי' ב) שיכול לערב במצה אף על פי שאסור לאכול מצה בערב הפסח, כיון שהוא ראוי לקטנים שאינם מבינים סיפור יציאת מצרים, וכמו שפסק הרמ"א לקמן (סי' תע"א סי' ב).

[משנ"ב ס"ק יט]

הני קשתפיש פלור (19).

(19) ואם הפת יבשה, אבל עדיין ראוייה היא לאכילה, כתב בשו"ת הרשב"א (ח"ה סי' טז) שסומכין עליה בין לעירוב ובין לשיתוף.

[משנ"ב ס"ק כ]

פלורין לקלא ואמרין דמקרוך נקעפיש (20).

(20) ובאופן שהפת אסורה מספק, כתב לקמן (סי' שצ"ד סי' ב) שאין המשך במילואים עמוד 21

מילואים הלכות שבת סימן שסח המשך מעמוד 468

[משנ"ב שם]

והעבד בזה מצוה אחריתא⁽²²⁾.

(22) והזמן שראוי לאוכלה, כתב הרמ"א (שם), שיבצע עליה בסעודת שחרית. אבל בט"ז (סי' תקכז ס"ק יד) משמע, שישתמשו בפת העירוב ללחם משנה של סעודת ערבית ושחרית, ויבצעו עליה בסעודה שלישית. והקפ' החיים (סי' שסו ס"ק קכד) הביא משער הכוונות, שהאריי ז"ל נהג לבצע בסעודת הלילה על פת שיתופי מבואות, ובסעודת שחרית על פת עירובי הצרות.

מעריבין בה, משום שנחשב לספק אם הונח העירוב, ולספק זה אין חזקת כשרות. ואינו דומה לספק מתי נתעפשה הפת, ששם יש חזקת כשרות [וראה בביה"ל שם סי'א ד"ה אבל].

[משנ"ב ס"ק כב]

ולאכל העירוב כל שבת⁽²¹⁾.

(21) ולכתחילה, כתב בביה"ל לקמן (סי' שצד ס"ב ד"ה ויכול) שלא כדאי להכניס עצמו אפילו לספק דרבנן, ואין לאכול את העירוב עד צאת הכוכבים. ודייק בן מלשון הרמ"א (שם) שכתב שיוכל לאוכלו כשדאי השיכה.

הלכות שבת סימן שסח המשך מעמוד רלה

(שם) שאף על פי שמקום הפיתא של כולם הוא בסוכות ואין נחשבות דירה לאסור, יכולים לברך, שהרי אף שכוכה החג אינה אסורה, אסור לטלטל ממנה לחצר, ועוד, שהרי יש שם נשים וקטנים שאינם חייבים בסוכה ודירים בביתם. ולדעת השו"ת בעל החכמה הגר"ח קניבסקי הנ"ל, אם כולם אוכלים רק בסוכות נראה שלא יוכלו לברך על העירוב.

(4) ואם הסוכה בנויה בתוך הבית, אלא שכוכות נטלים את גג הבית ומסככים שם, כתב הערוך השלחן (סי'א) שדינה כבית.

[משנ"ב שם]

בית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות אינו אסור⁽⁵⁾.

(5) וכשיש בו רק כדי לרבע ד' אמות על ד' אמות, ראה לעיל (סי' שסו ס"ק כב) שהביא מחלוקת הפוסקים האם נחשב לדירה, ודעת החזו"א (או"ח סי' קי' ס"ק כח) שהעיקר כדעת הסוברים שאינו נחשב לדירה.

[משנ"ב ס"ק ה]

ואף-על-פי ששונים מקנים⁽⁶⁾.

(6) ודקא כשהקנים יכולים לעמוד ברח מצויה, כמבאר בשו"ע לעיל (סי' שסב ס"א), וכן כתב במשנה"כ להלן (ס"ק כג) לענין מחיצת יריעות.

[משנ"ב ס"ק ז]

והשאלה⁽⁷⁾.

(7) בגדר היתר תפיסת יד מצינו חילוקי דעות בין הרמ"א (באן) והמשנה"כ (ס"ק יג), לבין החזו"א (או"ח סי' צ' ס"ק מ), דעת הרמ"א על פי שיטת רבינו יונה, שכל ההיתר הוא רק לענין זה שמי שדר במקום שיש לבעל הבית תפיסת יד אינו אסור על בעל הבית, או אף באופן שיש עוד דירים בחצר אלא שהם מניחים עירובם בביתו של בעל הבית שיש לו תפיסת יד בבית שבחצר, אין זה שדר בבית שיש בו תפיסת יד אסור על אנשי החצר, אבל אם תפיסת היד בבית שבחצר היא לאחר מאנשי החצר שאין העירוב על כולם בביתו, הרי זה שדר באותו בית שבו יש לשכנו תפיסת יד אסור על שאר אנשי החצר.

מאידך, דעת החזו"א (שם) שכל שיש תפיסת יד בבית אחד, אין דירוריו אסורים על אנשי החצר, אמנם היינו דוקא אם בעל הבית דר עמו בחצר או בתוך השטח המוקף עמו במחיצות כשרות, אבל אם אינו דר עמו, כתב החזו"א (שם ס"ק לח) שגם כשיש לו תפיסת יד אין הדירים נטלים אליו, ואינם נחשבים לאורחים.

בית שער זה, ואסור להוציא את כליו לחצר אחרת, כיון שנחשבים לכלים ששבתו בבית, וכן כלים ששבתו בחצר אחרת, אסור להביאם לבית שער זה.

[משנ"ב שם]

ועין לקמן בסעיף ד'⁽⁸⁾.

(8) שם מבואר, שהדר בבית שמשמש כבית שער לבית פנימי ורק יחיד דר בבית הפנימי, הרי הוא אסור על הפנימי וצריכים הם לערב ביניהם, משום שהוא רק בית שער ליחיד, והטעם שכאן אינו אסור כתב בשו"ע (ס"ק כה), שכאן הוא בית שער העומד בפתח החצר שאינו עשוי לדירה, ושם מדובר בבית שמוצא עצמו ראוי לדירה ורק משום שעוברים דרכו נחשב הוא לבית שער, ולכן ביחיד לא פקע ממנו שם דירה, וכתב עוד, שהפמ"ג הסתפק בבית שער הסמוך לבית מבחורן שמוא דנו כמו בית שער שבחצר, כיון שגם הוא לא נעשה לדירה.

[משנ"ב ס"ק ז]

והוא הדין ספת קתג בקתג⁽⁹⁾ גס"פן לא חשיבא דירה לאסור⁽¹⁰⁾.

(9) ואף שלענין לטלטל מסוכה לסוכה אחרת שבאותה חצר, פסק לקמן (סי' תרלד ס"ק ח) שאסור, כתב בספר בינת שמוחה (עמ' שיד ד"ה ויתכן) ששם מדובר שהסוכה ליד הבית, ולכן היא נחשבת לאחד מחצרות הבית על כל פנים לענין שכלים ששבתו בה נחשבים כשבתו בבית, וראה שם (עמ' שכג) תשובת הגר"ח קניבסקי, ששם מדובר שיש דירורים בבית, ואסור לטלטל מסוכה לסוכה כלים ששבתו בבית, כשם שאסור לטלטל כלים ששבתו בבית מחצר לחצר.

ובשו"ת שערי דעה (ח"א סי' קצט) כתב, שאף על פי שהסוכה אינה נחשבת לדירה לאסור את החצר, מ"מ נחשבת היא כבית לגבי טלטול ממנה לחצר או לסוכות אחרות.

ואם כל בני החצר גם הנשים והקטנים אוכלים רק בסוכותיהם ולא בבתיים, כתב בשו"ת בעל החכמה (ח"ה סי' קי') שאין בני הסוכות אסורים אלו על אלו [ושנחשב הדבר שהסוכות נמצאות בחצר שאין בה בתים], וממילא גם דירתם כבתים אינה אסורה, שהרי בשבת זו אין הדירה מקום פיתא שלהם, והרי הם מותרים לטלטל מסוכה לסוכה אחרת שבחצר בלי עירוב, [ולכאורה דברים אלו הם כדברי הגר"ח קניבסקי הנ"ל, שכל האיסור לטלטל מסוכה לסוכה הוא רק כשיש בית האסור והכלים שבתו בתוכו].

ולענין עשיית עירוב בערב שבת של סוכות, כתב בשו"ת שערי דעה

